

Hagkis ng hangin sa bundok na bato, Ilgas ng panganib sa mga sungay sa dagat

---

Eli Rueda Guieb III

Mga tala sa journal

13 Agosto 1997, Miyerkules

Taytay, Hilagang Palawan

Tumuloy kami ng tatlo kong kasamahan (dalawang mangingisda at isang NGO worker) sa Pabellon. Pabellon ang tawag sa magkakambal na islang ito. Mga islang hindi naman isla, dahil kung tutuusin, dalawang matatarik na bundok na bato ang magkakambal na islang ito na nagkaugat sa gitna ng dagat.

Noong 1995, noong ginagawan ko ng video documentary ang research ng Tambuyog sa Palawan [NGO na kinabibilangan ko noon] ay napagawi na kami rito sa Pabellon. Sa likod ng isla kami nagtago nang sumagupa ang subasko (malabagyong hangin at ulan) habang kami ay nag-su-shooting. Ang ganda-ganda ng likod nitong Pabellon.

Kanina, nang muli ko itong dalawin, ay maganda ang panahon, pero malakas ang alon. Dumudulas ang bangka sa mga alon. Sa harap ng Pabellon kami dumaong. Kung alin ang harap at likod ng isla ay hindi naman talaga tiyak. Nakasanayan na lang tawaging harap ng isla ang bahaging may mahaba at manipis na hilata ng mapuputing buhangin.

Nagpunta kaming apat sa tinatawag nilang ilog sa loob. Isa itong malaking kuweba na may tubig-dagat sa gitna. Malawak na bilog ang “ilog.” Ayon sa kuwento, hindi pa alam ng mga tagarito kung saan ang lagusang dinadaluyan ng tubig-dagat papasok sa malawak na bilog na ilog. Malalim rin ito; siguro ay mga limang dipa rin ang lalim.

Naglundagan ang mga kasamahan ko sa ilog. Hindi ako nakatalon, ewan ko kung bakit. Isang bagay ang tiyak, ginapangan ako ng kaba, hindi ko talaga maintindihan kung bakit.

Umatungaw sa kulob ng yungib ang kanilang mga galak na hiyawan habang tumatalon. Magkasabay na lumutang sa ere ang kanilang mga sabik na hiyawan at mga nagmamadaling katawan. Parang galit na kulog na umalingawngaw ang tunog ng kulob na bagsak ng kanilang mga katawan sa tubig.

Kumapit lang ako sa isang nakausling bato, ingat na ingat na inilugay ang mga paa sa tubig, at dahan-dahang isinuko ang katawan sa ilog. Mahiyain ang tunog ng lapat ng aking katawan sa tubig. Malamig ang tubig. Pinapupunta ako ng mga kasamahan ko sa gitna, pero ewan ko, hindi ko talaga maintindihan ang takot na biglang gumapang sa aking katawan.

Baka higupin ako sa ilalim, sigaw ko sa mga kasamahan ko.

Kung tutuusin ay ligtas ang lugar: malinaw na malinaw ang tubig, kitang-kita ang ilalim. Puting-puting buhangin ang ilalim. Matatalim ang maliliit na usli ng bato sa paligid ng nakalubog na bahagi ng kuweba. Sakali mang higupin ako ng koryente ng lagusan patungong dagat, tiyak na makikita ako't maililigtas kaagad ng mga kasamahan ko. Iyon ay kung simbilis ng kanilang langoy at sisid ang higop ng nakakubling lagusan. At iyon ay kung sila man ay hindi rin hihigupin ng nakamasid na trahedyá.

Pagkatapos lumangoy, sa labas ng kuweba, ay pinagmasdan kong maigi ang dambuhalang batong ito. Manghang-mangha ako sa tikas ng dalawang higanteng ito. Pinamamahayan ang mga kuweba nito ng mga balinsasayaw na ang pugad ay pinagkakakitaan ng milyon-milyong piso ng kung kanino man naka-lease ang mga islang ito. Ginagamit sa paggawa ng nido soup ang pugad ng mga balinsasayaw, at ineexport ito sa ibang bansa.

Marami nang kuwento ng kamatayan ang narinig ko hinggil sa may-ayabang na batong ito: mga upahang manggagawang inangkin ng mga talim ng bundok, sinakmal ng mga di-inaasahang pangil ng mga nakausling bato sa mapanlinlang na hikayat ng kuweba, nilamon ng mga nanlalapang bunganga ng bangin na lihim na nagkukubli sa kapangyarihan ng dilim, inilibing sa mga traydor na salikop ng mga bituka ng dugtong-dugtong na mga yungib.

Para sa isang dayong tulad ko, magandang tingnan ang Pabellon. Pero kung maririnig ang mga kuwento ng kamatayan at kung paanong ang islang

ito'y ipinaangkin ng pamahalaan para gawing patubuan ng yaman, patong-patong na trahedya ang imaheng isinasalubong nito sa aking isip. Hindi ko maisip kung anong kahirapan o kawalang-pag-asa ang nagtutulak sa mga bata't binata't mga ama, mga Tagbanua at Cuyonen, mga tagarito at dayo, upang lakas-loob na akyatin ang mga delikadong tipak ng bato at ibayubay ang sarili sa rurok ng mga matatalim at matatarik nitong dalisdid na bato. Natutuhan na yata nilang maging manhid sa kanilang mga kamatayan. Hindi ko rin maisip kung anong pagkatao mayroon ang nangangapital sa kalakal na ito upang ipain sa kamatayan ang mga mamamayang hindi makatanggi—o hindi marunong tumanggi—sa maliit na suweldong kanilang tinatanggap. Natutuhan na rin yata ng mga kapitalistang ito na maging manhid sa kamatayan ng iba.

Maalon at malakas ang hangin nang paalis na kami sa Pabellon. Tumatalon-talon ang bangkang sinasakyan namin. Parang gusto akong itilapon ng bangka sa dagat.

Habang palayo kami ay lalong gumaganda ang Pabellon. Hinihiwa at inuukit ng hanging dagat ang hugis at hubog—ang bawat sulok at talim—ng magkakambal na bundok na batong ito na natutuhang magkaugat sa gitna ng dagat.

Pero habang lumalayo ay nagmimistula ring dalawang kiming sungay ang dalawang matikas na higanteng batong ito sa gitna ng maalong laot.